

Adjektteorien

Af Claus Drengsted-Nielsen

1 Præsentation af adjektteorien

I 1982 fremlagde Michael Herslund og Finn Sørensen i tidsskriftet *Saml* (Skifter om anvendt og matematisk lingvistik; Københavns Universitet) en artikel: »Syntaks og Leksikologi. Indledning til en valensgrammatisk analyse af fransk og dansk«. Her lancerer de en strategi for sætningsanalyse der i høj grad bryder med tidligere principper. I en række bøger og artikler har Herslund og Sørensen fulgt op på denne første artikel, og i dag står også bl.a. Hanne Korzen fra Handelshøjskolen i København, kollega til Michael Herslund, for denne analysestrategi, der kendes under navnet *adjektteorien*. Mange andre grammatikere har i bøger og artikler diskuteret teorien og givet kritik eller forslag til forbedringer af adjektteorien.

Adjektteorien er valensgrammatisk, dvs. verbet opfattes som sætningens omdrejningspunkt. Adjektteorien siger at man kan fastslå hvilke led der obligatorisk (men dog evt. uudtrykt) skal findes omkring et bestemt verbum. Der eksisterer (på fransk, dansk og andre sprog) kun følgende fire basissætningsstrukturer, der imidlertid kan suppleres med fakultative led: S_i -V, S_i -V-O, S_i -V-A, S_i -V-O-A. Med S_i og S_t angives intransitivt hhv. transitivt subjekt, V er verbal, O direkte objekt, og A adjekt. Adjekt dækker over flere typer fra den traditionelle terminologi: *fast subjektprædikat* og *fast objektprædikat*; endvidere hvad vi må kalde *fast tilknyttet præpositionssyntagma*, *fast indirekte objekt* samt *fast stedsangivelse*. Disse undertyper under adjektet, hedder det, kan samles i én kategori fordi de minder om hinanden (kan være vanskelige at adskille) og – måske mest bemærkelsesværdigt – gensidigt udelukker hinanden.

Adjektet står i forhold til O hvis et sådant findes, ellers står det i forhold til S_i . Derfor kaldes et O eller et S_i for sætningens *fundamentale argument* (fx Herslund 1995:55f.).

Teorien har udviklet sig, og der er visse afvigelser i forskellige fremstillinger. En væsentlig ændring i terminologi gælder selve *adjektet*, der i

begyndelsen benævntes *indirekte objekt*. Adjektteoriens pointer, definitioner m.v. må naturligvis formodes forbedret med tiden.

Artiklen her vil med udgangspunkt i dansk analysere og diskutere adjektteorien. Da teorien ikke kan forudsættes bekendt for læserne, og eftersom jeg på mange punkter er uenig med den, bliver det helt nødvendigt loyalt og nøjagtigt at videregive mange af adjektteoriens pointer i form af kortere eller længere citater.

Herslund og Sørensen (1990:5) forklarer om deres teori: »valensteorien [siger], at en del af ethvert verbums leksikalske beskrivelse er et valensskema, som forudsiger præcist hvilke sætningsled det pågældende verbum kan forbindes med«. Og Hanne Korzen (2004:26) supplerer: »Vi mener, at valensanalysen ikke blot er interessant ud fra et videnskabeligt synspunkt. Vi mener også, at den rent pædagogisk er den mest velegnede teori, idet den ansporer de studerende til at få lært verbernes konstruktion«. Herslund og Sørensen (1990:13) imødegår desuden en nærliggende indvending: »Der er (...) flere valensgrammatikere, som synes at antage, at der er tale om *grader* af tilknytning til verbet, således at der i virkeligheden er tale om en glidende overgang mellem valensbundne led og frie tilføjelser (...) Vi mener dog, at man må fastholde den fundamentale skelnen«.

Valensled definerer Herslund og Sørensen (1990:10f.) således:

Vi definerer valensled som argumenter, der impliceres af verbets leksikalske beskrivelse (...) I en sætning som *Pierre donne [Per giver]* implicerer verbet *donner* således, at der gives 'noget' til 'nogen'; uden dette er verbet uforståeligt. (...) Selv om *tricoter* som det danske *strikke* udmærket kan bruges uden objekt, er det umuligt at forstå verbets betydning uden dette objekt. (...) at objektet faktisk er impliceret, fremgår af, at vedkommende må tage stilling til spørgsmålet: 'Hvad strikker du?' (et svar som: 'Ikke noget. Jeg strikker bare', som er på grænsen mellem normal og komisk/afvisende sprogbrug, støtter konklusionen, for så vidt som svarets *Ikke noget* kun kan forstås som objektet for *strikker*).

Selve *adjektet* kan vi finde forklaret af Hanne Korzen (2004:29f.):

Både de intransitive og de transitive konstruktioner kan indeholde et led, der står i et særligt forhold til subjektet (...) i den intransitive konstruktion eller til objektet (...) i den transitive. Disse led be-

tegnes normalt: subjektspredikativ (...) objektspredikativ (...) dativobjekt (...) lokativ (...) eller praepositionsobjekt (...) I vores teori regnes disse ledtyper (...) til samme overkategori (nemlig hvad vi kalder 'adjekt').

Bemærk at adjektteorien ikke rigtig præciserer at der med termene *subjekts-* og *objektspredikativ*, *dativobjekt* og *lokativ* menes det jeg kalder *fast* subjekts- hhv. objektspredikativ, *fast* indirekte¹ objekt og *fast* stedsangivelse. *Praepositionsobjekt* betyder *fast tilknyttet praepositionssyntaxme*.

Herslund og Sørensen 1990:13 siger om teoriens præmisser: »skellet mellem valensled og frie tilføjelser er et af de endnu uløste problemer for valensgrammatikken, til trods for at det er det første og fundamentale spørgsmål, for uden denne skelnen synes hele valensbegrebet at skride«.

Herslund og Sørensen 1990:10ff. gennemgår derfor en række tests, og her hedder det (ibid. 14): »kriterier til at afgøre [skellet mellem valensled og frie tilføjelser] er af fire typer: obligatoriske vs. fakultative led, ordstilling, forskellige substitutioner og morfologisk afhængighed«. Herslund og Sørensen egen konklusion på testene er imidlertid (1990:27): »ingen af disse tests kan [alene] afgøre alle tilfælde. Det er også tvivlsomt, om en kombination af flere, evt. alle testene, vil være i stand til at afgøre alle tilfælde. Nogle af testene er i virkeligheden noget tvivlsomme, da det ikke er klart, hvad de egentlig viser«. Og (1990:35): »Nogen endegyldig løsning på det grundlæggende problem [hvordan man kan skelne mellem valensled og frie tilføjelser] har vi dog ikke fået«.

Vi skal senere se hvorledes adjektteorien søger at skelne.

2 Det fundamentale argument

Herslund og Sørensen indfører betegnelsen *fundamentalt argument* for S_i og for O , idet der skulle være visse ligheder mellem O og S_i , som til gengæld begge adskiller sig fra S_i . Herslund og Sørensen (fx 1996a:9) illustrerer det *fundamentale argument* med disse eksempler:

<i>Le fil casse</i>	<i>The whip broke</i>	<i>Tråden knækker</i>
<i>Jean casse le fil</i>	<i>Igor broke the whip</i>	<i>Johannes knækker tråden</i>

Herslund og Sørensen (1996a:9) skriver at »[without the fundamental argument] the predicate cannot even be conceptualised (...) if nothing is broken, there is no breaking«.

Det er rigtigt at sådanne verber optræder med strukturerne S_i-V og S_i-V-O. Derved kan ideen om at *grenen knækker* godt konceptualiseres uden et S_t. Men når Herslund og Sørensen mener at *knække* godt kan konceptualiseres uden S_t, må det jo være fordi de mener at *knække* betyder det samme i *Tråden knækker* og *Johannes knækker tråden*. Og det er jo ikke tilfældet. Den kausative ide (vi kunne fx parafrasere med *foranledige et brud på*) kan naturligvis *ikke* konceptualiseres uden S_t. Det er derfor kun *en del* af verbalindholdet fra strukturen S_t-V-O der kan konceptualiseres uden S_t.

Lighederne mellem O og S_i skulle også manifestere sig i 1) karakteristisk semantik i verbet, 2) pluralisrestriktion og 3) aktionsart.

Herslund (1994:112) påpeger at ved transitiver verber kan forskellige objekter give en meget afvigende betydning af verbet, således *tage* (fransk: *prendre*), hvor oversættelser kunne lyde: *tage sin frakke*, *tage en beslutning*, *tage toget*. Tilsvarende er det ved verber uden objekt via udskiftning af *subjektet* vi finder afvigende betydning af verbet, fx (Korzen 2004:52) *falde* (fransk: *tomber*), i oversættelse fx *sneen falder*, *Jens falder*, *fødselsdagen falder (på en søndag)*.

Jeg skal her begrænse mig til at give eksempler med transitiver verber hvor ændring af subjektet også giver en markant ændring i verbets betydning: *Jens tog bilen* >< *Vinden tog bilen*, *Vinderen tog gevinsten* >< *Inflationen tog gevinsten*.

Herslund (1988:12) forklarer om pluralisrestriktion: »Lexical or selectional restrictions requiring that a certain argument be plural affect O or S_i alike, but to my knowledge never S_t. Compare (...) *Han talte sine sølvskeer* (...) **Han talte sin sølvske*.«

Efter min mening kan man lige så vel anføre at én person dårligt fx kan *omringe* noget som helst. Naturligvis kan singularissubjektet udtrykke en mængde: *Den romerske hær omringede gallerne*, *Cæsar omringede gallerne*. Men analogt er det vel også muligt at danne: *Han talte sin formue*. Jeg mener ikke man kan afvise at leksikalske restriktioner kan kræve et S_t i pluralis.

I Herslund og Sørensen 1990:55 og Herslund 1988:12 anføres eksempler på fransk og engelsk, som vi kan gengive med: *Stablen falder* (perfektivt) >< *Sneen falder* (imperfektivt). Jeg foreslår følgende modeksem-

pel, hvor, så vidt jeg kan se, St er ansvarlig for skift i aktionsart: *Peter dækker indgangen* (perfektivt) >< *Sneen dækker indgangen* (imperfektivt).

Herslund (1996) bringer i øvrigt forvirring om hvorledes det *fundamentale argument* skal forstås. I Herslund og Sørensen 1990:15 hedder det at »sætninger som *Jean mange* [*Jens spiser*] for at forstås forudsætter, at der er noget der spises (...) således at sætningen kan repræsenteres: *Jean mange* [tom plads]«. Det samme anfører Korzen (2004:25). I Herslund 1996:151 hedder det derimod udtrykkeligt: »En sætning som *Pierre mange* [*Peter spiser*] betyder nemlig ikke normalt 'Pierre mange quelque chose' [*Peter spiser noget*], men snarere 'Pierre prend son repas' [*Peter indtager sit måltid*]«. Og det synes jo helt at undergrave Herslund og Sørensen 1990:11: »at objektet [i *Jeg strikker*] faktisk er impliceret, fremgår af, at vedkommende må tage stilling til spørgsmålet: 'Hvad strikker du?'«.

Jeg finder det helt uklart hvordan adjektteorien fordrer en analyse af *Peter spiser*: Er det sådan at *Peter* i denne sætning simpelthen er det fundamentale argument? Eller skal vi spørge os selv om det i den givne kontekst er relevant at fortolke sætningen som *Peter spiser noget* for så at konkludere at det fundamentale argument – netop her – er et uudtrykt O? Jeg kan ikke finde svar på disse spørgsmål i adjektteorien. Men jeg mener at spørgsmålet er uvæsentlig for en syntaktisk forståelse. Begrebet det *fundamentale argument* finder jeg derfor både teoretisk og pædagogisk problematisk.

3 Adjektet som *locus*

Som nævnt dækker begrebet *adjekt* over flere kategorier fra den traditionelle terminologi. Herslund og Sørensen (fx 1990:51) angiver to argumenter for at slå disse kategorier sammen: 1) kategorierne udelukker gensidigt hinanden; 2) »de enkelte ledfunktioner [under overkategorien *adjekt* er] vanskelige at (...) holde ude fra hinanden«. Vi skal først se på det sidste argument.

Adjektet står altid i forhold til sætningens *fundamentale argument* og vedtages at udtrykke sted, nogle gange i metaforisk betydning. Herslund

(1995:60) forklarer: »[Visse verber har] evne til at danne en ny underordnet eller *sekundær prædikation* mellem deres fundamentale argument og et andet argument, som kanonisk har den semantiske rolle *Locus*, og som vi kalder *Adjekt (A)*«. ²

Indførelsen af det kanoniske *locus* begrundes bl.a. med den glidende overgang mellem fast stedsangivelse og fast prædikativ: *Han er – i Spanien/i fængsel/i tvivl/glad; De sendte ham – til Spanien/i fængsel; De gjorde ham – i tvivl/glad*. Endvidere med den glidende overgang mellem fast stedsangivelse og fast indirekte objekt, fx: *Jeg sendte pakken – til Paris/til kollektivet/til min søster, Jeg sendte min søster pakken*. Og i visse tilfælde ligheder mellem fast stedsangivelse og fast tilknyttet præpositionssyntaxme (gengivet fra fransk efter Herslund 1995:63): *Han bragte sin kone – til koncerten/til at skifte synspunkt*.

Ud over at stedsangivelser naturligvis er lokativer, kan jeg godt følge at faste indirekte objekter kan siges at angive metaforisk lokativ;³ ligeledes visse prædikativer (*på ferie, i problemer...*); men ikke i fx *Han er min advokat*. 'Præpositionsobjekter' er ofte slet ikke lokativer: *Hun drømte om ham*.

Trods det at der er en glidende overgang, finder jeg parafrasen *included in the class of X* af en væsentlig anden karakter end *befinder sig på stedet X*. Inspireret af Diderichsen (1957:176) skelner jeg således: Ved *included in the class of* angives navn, egenskab eller tilstand, og vi har prædikativ: *Denne mand er – Hr. Blom/lærer/glad/i godt humør/til grin/til skade*. Derimod lokativangivelse: *Han kom til Paris, Han kom til skade*.⁴

Herved kan vi i øvrigt forklare hvorfor *Han kom til skade* ikke resulterer i at *Han er til skade*.⁵ Vi opfatter nemlig *til skade* som en lokativangivelse i første tilfælde, som egenskab/tilstand i andet.

Jeg synes, helt overordnet, at det *ikke* er et brugbart teoretisk argument for at slå kategorier sammen at der er glidende overgange mellem flere af dem. Man kan udmærket have en række gode grunde til at operere med forskellige kategorier selv om der er afgrænsningsproblemer. Og adjektteorien frembyder jo selv en række – nye – afgrænsningsproblemer.

Adjektteorien ønsker at vi skal analysere i flere tempi (fx Herslund og Sørensen 1987:12ff.). Om dette analysehierarki er en pædagogisk fordel,

kan ikke adskilles fra adjektteoriens teoretiske grundlag. Fordi noget er pædagogisk bekvemt eller ubekvemt, kan det ikke i sig selv tages til indtægt for hverken om det er en pædagogisk landvinding eller det modsatte. Vi skal derfor nu se hvordan adjektteorien søger at skelne adjektet fra frie tilføjelser.

4 Adjektet versus frie tilføjelser

Vi har set hvorledes adjektteorien ikke giver os afklaring på om vi skal forstå et valensbundet, men uudtrykt objekt i sætningen *Peter spiser*. Nu skal vi se hvordan adjektteorien, for de forskellige underkategorier, søger at skelne mellem adjekt (der jo anses for valensbundet) og frie tilføjelser.

4.1 Prædikativ som adjekt

Jeg vil kort fremlægge et forslag til at skelne mellem fast og frit prædikativ; i øvrigt henvises til Drenghed-Nielsen 2003 og 2004. Opdelingen bygger på to dikotomier: 1) verbets semantik svag << ikke svag, 2) konstruktionen resultativ >> ikke resultativ.

Et prædikativ regnes for fast i konstruktioner hvor verbet har *svag semantik* (*De er syge, De ligger syge*) og forbindelsens »væsentlige semantiske Funktion (...) er at angive (...) Tilstand, Egenskab eller Navn« (Diderichsen 1957:176).⁶ Jeg regner desuden altid prædikativet for *fast* når konstruktionen er *resultativ*, dvs. at subjektet eller objektet ved prædikativet får tildelt tilstand, egenskab eller navn ('forbindelsens væsentlige semantiske funktion') via en overgang udtrykt af verbet: *De blev våde, De maler dørene grønne*. Det giver følgende oversigt:

Subjektsprædikatív:

	Resultativ	Ikke resultativ
Verbet semantisk svagt	han blev <i>student</i> han kom <i>i tvivl</i>	han er/forekommer/ synes <i>glad</i> han hedder <i>Peter</i> skoven stod <i>grøn</i>
Verbet ikke semantisk svagt	bænkene males <i>grønne</i> ?bilerne kørte <i>tørre</i> ⁷ jf. engelsk: the river froze <i>solid</i>	FRIT PRÆDIKATIV: hun kom <i>fuld</i> hjem bilen står <i>nyvasket</i> på gaden pizzaen er bedre <i>varm</i>

Objektsprædikatív:

	Resultativ	Ikke resultativ
Verbet semantisk svagt	jeg gør hende <i>glad</i> han fik hende <i>i form</i>	de kalder ham <i>Pelle</i> jeg tror ham <i>i stand til det</i>
Verbet ikke semantisk svagt	jeg maler dem <i>grønne</i>	FRIT PRÆDIKATIV: jeg drak teen <i>varm</i>

I gruppen med *kalder* rubriceres en række tilfælde hvor verbalsemantikken retter sig mod forbindelsen objekt-objektsprædikatív. Enten kan objektsprædikativet ikke fjernes (*kalde*), eller også får vi ved fjernelse en anden verbalbetydning: *jeg tror ham*. På dansk (og engelsk mv.) finder vi resultative konstruktioner hvor et verbum har *afledt valens*, dvs. optræder med andre verbers valensmønstre;⁸ som eksempler på afledt valens i konstruktioner med prædikatív angiver Korzen (2004:117 og 125) bl.a. *Min mand brændte varm på sekretæren, Hansen drak sin svigermor fuld*.

Vi kan betragte nogle eksempler på objektsprædikatív der er på grænsen mellem fast og frit:

	resultativ	verbets semantik	fast/frit
Peter skrev sin stil <i>for kort</i>	ja?	ikke svag	fast?
Jeg efterlod hende <i>alene</i>	ja?	ikke svag	fast?
Han har den <i>skjult</i>	nej	svag?	fast?
Gud skabte Adam <i>intelligent</i>	nej?	ikke svag	frit?

I sådanne konstruktioner er det efter min opfattelse – pædagogisk og erkendelsesmæssigt – absolut bedst først at slå fast at det drejer sig om konstruktioner med objektsprædikativ (der udtrykker *tilstand*, *egenskab* eller *navn*). Derefter kan man så, fx med de foreslåede kriterier, søge at underindele og rubricere objektsprædikativet som fast eller frit.

Adjektteorien fordrer at vi i første omgang, altså uden overhovedet at erkende at det drejer sig om objektsprædikativer, slår fast om der er tale om et adjekt eller ej. Men man leder temmelig forgæves efter opdelingskriterier specifikt mellem fast og frit prædikativ i adjektteoriens fremstillinger. Vi har selvfølgelig adjektteoriens overordnede definitioner, nemlig at adjektet skal impliceres af verbets betydning. Men denne definition hjælper os jo ikke, for der kan være *afledt valens*.

Jeg finder det særdeles problematisk at adjektteorien baserer en væsentlig del af den for hele teorien centrale skelnen på et i adjektteorien så uklart defineret, og i det hele taget usikkert, grundlag som en skelnen mellem fast og frit prædikativ.

4.2 Lokativangivelse som adjekt

Adjektteorien skelner mellem lokativangivelser⁹ som adjekt og lokativangivelser som fri tilføjelse. Lokativisk adjekt til subjekt har vi i *Jens er/bor/forbliver i Paris*, *Jens tager til Rom*. Derimod er *i Rom* fri tilføjelse i *Caroline tager i biografen i Rom*, ligesom *i stuen* i *Hans nyser i stuen*.¹⁰

Herslund og Sørensen (1990:38ff.) diskuterer hvordan man kan skelne mellem lokativangivelse som adjekt og lokativangivelse som fri tilføjelse. De fremlægger to temmelig komplicerede tests. Den første skal ikke her gengives i sin helhed, men i forbindelse med den anføres det afslutningsvis: »følgeslutningerne i a. er gyldige i et univers, hvor der ikke er andre end Pierre og Marie, mens følgeslutningerne i b. er ugyldige i et hvilket som helst univers«. Det er nærmest uforståeligt.

Derpå går Herslund og Sørensen (ibid. 39) videre til den anden test og giver bl.a. eksemplerne:

<i>Jean joue dans le jardin</i>	→ <i>Jean ne joue pas dans le jardin</i>	[<i>Jean leger (ikke) i haven</i>]
a.	<i>Jean n'est pas dans le jardin</i>	[<i>Jean er ikke i haven</i>]
b.	<i>Jean fait autre chose dans le jardin</i>	[<i>Jean laver noget andet i haven</i>]
<i>Jean habite dans le jardin</i>	→ <i>Jean n'habite pas dans le jardin</i>	[<i>Jean bor (ikke) i haven</i>]
c.	<i>Jean n'est pas dans le jardin</i>	[<i>Jean er ikke i haven</i>]
d.	<i>Jean fait autre chose dans le jardin</i>	[<i>Jean laver noget andet i haven</i>]

I første tilfælde, hedder det, er a eller b gyldig som *følgeslutninger*, og der er da fri tilføjelse i *Jean joue dans le jardin* [*Jean leger i haven*]. I andet tilfælde kan man ikke drage den følgeslutning at enten c eller d er sand. Derfor, siger Herslund og Sørensen (1990:39), er der adjekt i *Jean habite dans le jardin* [*Jean bor i haven*].

Efter min mening er det overmåde vanskeligt at overskue. Og jeg finder i det hele taget kombinationen *laver noget andet end at bo* tvivlsom. Men skulle vi tage testen for pålydende, kunne vi prøve med:

<i>Jeg [ringede til hende og] gjorde hende glad nede i Rom</i>	→ <i>Jeg gjorde hende ikke glad nede i Rom</i>
e.	<i>Jeg er ikke nede i Rom</i>
f.	<i>Jeg laver noget andet nede i Rom</i>

Man kan vel lige så lidt siges at kunne slutte e eller f som c eller d. Så skulle *i Rom* altså være adjekt, hvad det jo ikke kan være idet *glad* er fast objektsprædikat. Eller vi kunne prøve med:

<i>I vandet regerer krokodillerne</i>	→ <i>I vandet regerer krokodillerne ikke</i>
g.	<i>Krokodillerne er ikke i vandet</i>
h.	<i>Krokodillerne laver noget andet i vandet</i>

Her kan vi vist igen lige så lidt siges at kunne slutte g eller h som c eller d, hvorfor *i vandet* følgelig skulle regnes for adjekt – en konklusion der ikke virker rigtig.

For mig ser det derfor ud som om Herslund og Sørensens test ovenfor alene drejer sig om en *vedtagelse* af følgende: De stedsudtryk der danner ramme om hele verbalhandlingen og dermed syntaktisk kan udelades, regnes for frie tilføjelser.

Herslund og Sørensen (1990:25) benytter følgende *da*-test for at skelne mellem lokativisk adjekt til objekt og lokativangivelse som fri tilføjelse; de franske eksempler gengives på dansk:

- a. *Jeg traf en gammel ven på gaden*
 b. *Da jeg var på gaden, traf jeg en gammel ven*
 c. *Jeg fandt min tegnebog i haven*
 d. *Da jeg var i haven, fandt jeg min tegnebog*

Herefter hedder det (ibid. 25): »Mens [a] og [b] betyder det samme, er dette ikke tilfældet for [c] og [d]. [d] kan nemlig udvides til [*Da jeg var i haven, fandt jeg min tegnebog i min frakkelomme*] (...) [Det] viser, at der i [d] er en udfyldt valens, den plads, som i [c] er udfyldt af [*i haven*]«.

Umiddelbart kunne man måske opfatte det således i c at *i haven*, fordi det danner ramme (subjektet befinder sig jo også her), ikke regnes for adjekt. Men Herslund og Sørensen må mene at *i haven* i c faktisk udfylder en valens (jf. d) og i konsekvens regnes for adjekt i c. Det lader altså til at være et spørgsmål om hvorvidt subjektet *nødvendigvis* skal være på lokaliteten (som derfor danner ramme): Man kan nemlig *finde* noget et sted hvor man ikke selv er (fx i en lomme), men man kan ikke *træffe* nogen (i betydningen *møde*) uden selv at være på denne lokalitet.

Hanne Korzen (2004:82f.) forklarer A_{lok} således:

LOK bruges i forbindelse med ‘*placeringsverber*’, dvs. ‘*opholds-*’ eller ‘*retningsverber*’ til at placere referenten for [S_i eller O] i forhold til et *konkret sted*. Det er *verbalet*, der i kraft af sin betydning *etablerer relationen mellem S eller O og stedsbetegnelsen*. Verbalet kan siges at fungere som *bindeled* (...) Man kan koge konstruktionerne med LOK ned til følgende formler [de gengives her]:

	intransitiv	transitiv
forbliven	<i>A befinder sig på stedet X</i>	<i>A opbevarer B på stedet X</i>
retning mod	<i>A begiver sig til stedet X</i>	<i>A anbringer B på stedet X</i>
retning fra	<i>A fjerner sig fra stedet X</i>	<i>A fjerner B fra stedet X</i>
retning fra og mod	<i>A begiver sig fra stedet X til stedet Y</i> <i>A sender B fra stedet X til stedet Y</i>	

Jeg forstår det, jf. ovenfor, som en *vedtagelse* af følgende: Når stedsangivelsen pga. verbets semantik ikke kan siges nødvendigvis at måtte danne ramme om hele situationen, har vi at gøre med et A_{lok}.

Herunder er dannet nogle eksempler der modsvarer eksemplerne med fast og frit objektsprædikativ ovenfor, men hvor der i stedet angives en lokation for objektet:

	resultativt	verbets semantik	svarer til fast/frit obj.præd.
Hun fik ham <i>ud i haven</i>	ja	svag	fast
Han sendte pakken <i>til Paris</i>	ja	ikke svag	fast
Han dømte den <i>ude</i>	nej	svag	fast
Jeg ønsker ham <i>tilbage</i>	nej	svag	fast
Han så fugleungerne <i>i reden</i>	nej	ikke svag	frit
Jeg opbevarer nøglen <i>i haven</i>	nej	ikke svag	frit
Jeg fandt tegnebogen <i>i lommen</i>	nej	ikke svag	frit

De tre sidste eksempler modsvarer således konstruktionerne med *frit* objektsprædikativ. Det er dem Hanne Korzen (2004:82f.) rubricerer som *A opbevarer B på stedet X*. Her regnes stedsangivelsen altså for adjekt. Så ved lokativiske angivelser for objektet opererer adjektteorien ikke med et skel som modsvarer det (af adjektteorien ganske vist langt fra klart definerede) skel den opererer med når det gælder objektsprædikativ. Jeg forstår adjektteoriens anskuelse således:

Hvis der er fast objektsprædikativ, kan en lokativisk angivelse der kun gælder objektet, ikke regnes for adjekt. Hvis der ikke er fast objektsprædikativ, kan en lokativisk angivelse evt. gå på objektet alene, og den kan derfor være adjekt.

Men at der også ved semantisk ikke-svage verber i ikke-resultative konstruktioner kan være A_{lok} til O (svarende til *frit* objektsprædikativ), betyder i konsekvens for sætninger med verbalet i passiv enten 1) at der i *Hun blev fundet forslået i grøften* er A_{lok} til subjektet, eller 2) at et A_{lok} til objektet ved passiv vending ikke går over i et A_{lok} til subjektet, men over i en scenisk bestemmelse: *Jeg fandt hende forslået i grøften* → *Hun blev fundet forslået i grøften*.¹¹

Begge muligheder forekommer mig uheldige.

Desuden betyder det også at vi konfronteres med de samme afgrænsningsproblemer som adjektteorien mener at have udskudt til et næste analysetrin, idet vi skal vurdere om der er adjekt eller ej i fx: *Han fandt hende – forslået/grædende/i en svær situation/i kriseli grøften*.

Adjektteorien kunne jo godt revideres med henblik på at indføre et skel for de lokativiske angivelser således at det minder om skellet mellem fast og frit objektsprædikativ. Det ville naturligvis kræve en (vel temmelig radikal) omformulering af kriterierne for at regne lokativisk angivelse af objektet for adjekt (nu ville *i grøften* altså *ikke* skulle regnes for adjekt i *Jeg fandt hende i grøften*).

Afgrænsningsproblemerne ville naturligvis stadig bestå.¹²

4.3 Indirekte objekt som adjekt

Ved indirekte objekt skal man holde sig for øje at *Han gav Per pakken* ikke helt er lig med *Han gav pakken til Per*. De to sætninger har forskellige syntaktiske egenskaber, og mens *Per* i den første er et substantivisk led der betegner modtager, udtrykker *til Per* i den anden snarere retning. Andre gange har *til* + styrelse adjektivisk karakter: *Den er til dig*, *Han er til skade*, *Han er til dyre biler*.

Præpositionssyntagmer behandler jeg ikke under indirekte objekt.

Herslund og Sørensen (1990:34) griber såkaldte possessive dativer an på følgende måde:

et O [kan] 'sprænges' så at et underordnet led i substantivsyntagmet bliver primært sætningsled (eller hvad der ligner). Dette er tydeligst ved (...) dativen ved legemsdele (...): *On lui a crevé les yeux* [*De har stukket ham (dativ) øjnene ud* → *De har stukket øjnene ud på ham*] (...) Da det på den ene side ikke synes muligt at opfatte dativen (...) som [fri tilføjelse], og da der på den anden side ikke synes nogen grund til at udstyre *crever* [*skamferre*] med et specielt [valensled] (dativobjekt (...)), er der ikke andre muligheder end at analysere [dativen] som underordne[t] led i substantivsyntagme[t], som blot er blevet flyttet ud af syntagmet.

For mig at se kunne Herslund og Sørensen (1990:34) lige så godt have valgt at regne dativen for en fri tilføjelse med henvisning til at verbet *crever* ikke har valens til indirekte objekt, altså ikke implicerer et A_{indir} . Det gør de ikke, og det er muligvis fordi man, jf. *strikke*, skal tage stilling til 'hvem de stak øjnene ud på'. Men det argument så vi jo undergraved i Herslund 1996:151 når det gjaldt objektet for *manger, spise*.

Hanne Korzen (2004:41) forklarer visse typer indirekte objekter således:

Et verbum som *fabriquer* [*fabrikere*] er et divalent transitivt verbum: *Pierre a fabriqué une table* [*Per har fabrikeret et bord*]. Der er ikke flere valensled (...) En 'fabrikere-handling' er noget der

finder sted, når der er en, der ‘fabrikerer’, og noget han ‘fabrikerer’. I nogle tilfælde kan man imidlertid i en sætning af denne type indskyde et led, der angiver af hensyn til hvem handlingen foregår: (...) *Il lui a fabriqué une table* [*Han har fabrikeret et bord til ham* (egl. dativ)]. Et sådant led kaldes en fri dativ, som altså adskiller sig fra valensleddet ‘dativobjekt’ ved ikke at høre med til verbets konstruktion.

Efter min vurdering er det uden teoretisk fundament at adjektteorien her vælger at regne med ‘fri dativ’. For det virker lige så nærliggende at regne med *afledt valens* i sådanne konstruktioner, jf. *Tag mig lige et viskestykke! Smør mig lige et stykke brød!* Verberne kunne i disse eksempler regnes for at have overtaget valenserne for verbet *give*, således at de indirekte objekter bliver valensled. Hanne Korzen (2004:145) skriver sågar selv: »Disse frie dativer er dog til at forstå: når man frembringer/fremskaffer noget til nogen, leder det jo tanken hen på *donner* [*give*]«.

4.4 Præpositionssyntagme som adjekt

Hanne Korzen (2004:100) forklarer forskellen mellem $A_{\text{præp}}$ og A_{lok} :

Det kan undertiden være svært at skelne mellem de enkelte ledtyper. Mens det forekommer klart, at der er tale om A_{lok} i: *Michel a poussé sa femme dans la piscine* [*Michel har skubbet sin kone ned i bassinet*] og $A_{\text{præp}}$ i *Michel pousse sa femme au désespoir* [*Michel driver sin kone til vanvid*], kan man komme i tvivl med hensyn til en konstruktion som: *traduire un texte en latin* [*oversætte teksten til latin*]. Er det A_{lok} eller $A_{\text{præp}}$? Men hele pointen er jo også, at disse ledtyper tilhører den samme grundtype, og at der ikke er noget skarpt skel mellem dem. Man kan dog sige, at $A_{\text{præp}}$ adskiller sig fra A_{lok} ved at have fastfrosset præpositionsvalg.¹³

Men jeg finder kriteriet ‘fastfrosset præpositionsvalg’ uklart, for en stor del verber synes at kunne tilknytte en vifte af ‘fastfrosne’ præpositioner: *tale om/med/til, sige noget om/til, tænke på/over, skubbe til/på* jf. *skubbe, endvidere slå, slå på/till/i, træde, træde på/i* osv.

For *parler (tale)*, jf. *parler à qn* (dativ) *de qc*, *tale til nogen om noget*, skriver Herslund og Sørensen (1987:65) at *om noget (de qc)* er et $A_{\text{præp}}$, mens *med/til nogen* er en fri tilføjelse, nemlig »en slags fri dativ«. Det anfører Hanne Korzen (2004:69) også, men hun gør samtidig opmærksom på at eftersom *de (=om)* kan erstattes af *sur* (\approx *over, angående*), tyder det på at dette led (*de qc, om noget*) snarere end et $A_{\text{præp}}$ er en fri tilføjelse, nemlig et adverbial. Men da verbet – hedder det videre – desuden kan konstrueres uden præposition (jf. dansk: *tale forretning*), trækker det i retning af at regne *de qc (om noget)* for »en helt speciel verbal modifikator, et særlig tæt tilknyttet adverbial«.

Jeg synes det først og fremmest illustrerer problemerne ved rubricering i $A_{\text{præp}}$.

5 Adjektet som én manifestation?

Herslund og Sørensen (fx 1990:51) angiver som anført to argumenter for at slå de forskellige kategorier sammen som adjekt. Det ene argument er at ledfunktioner under overkategorien adjekt er vanskelige at holde ude fra hinanden; det er behandlet i afsnit 3. Men et særdeles interessant argument er at kategorierne gensidigt udelukker hinanden: »Intet af de fem led (...) kan kombineres med noget af de andre«. Hvis det virkelig forholder sig sådan, står adjektteorien med en meget væsentlig pointe.

Jeg har derfor undersøgt alle kombinationer af *fast stedsangivelse*, *fast tilknyttet præpositionssyntaxme*, *fast indirekte objekt* og *fast prædikat* (der kan stå i forhold til enten S eller O) for at finde ud af om de gensidigt udelukker hinanden. Nogle af kombinationsmulighederne viser sig imidlertid at være mindre interessante; og de omtales ikke nærmere her i artiklen. Andre udgør en alvorlig udfordring til adjektteorien.

Hermed præsenteres først en oversigt over kombinationerne. Eksemplerne med kursiv behandles ikke yderligere, mens de fire kombinationer $A_{\text{lok}}-A_{\text{lok}}$, $A_{\text{lok}}-A_{\text{indir}}$, $A_{\text{lok}}-A_{\text{præd}}$ og $A_{\text{indir}}-A_{\text{præd}}$ diskuteres udførligt nedenfor. Et minus (–) betyder at kombinationen næppe findes på dansk.

	A _{lok}	A _{prep}	A _{indir}	A _{præd}
A _{lok}	?*Fra fransk til dansk har Jens oversat en roman. Per sendte pakken til Poul på hotellet.	+	Jeg gav ham frakken på. Jeg gav min datter et sjal over skulderen.	Hun spillede hende helt fri inde på midten.
A _{prep}		<i>Han talte med ham om det.</i>	<i>Jeg betaler Peter 100 kr. for bogen.</i>	+
A _{indir}			+	Han gjorde ham sagen klar. Hun synes ham tro.
A _{præd}				+

A_{lok} med A_{lok}

Allerede i Herslund og Sørensen 1982:74f. behandles mulige modeksempler:

[*Jens har oversat en roman fra dansk til fransk*]¹⁴ kunne (...) tyde på to [adjekter], da *traduire/oversætte* rent intuitivt implicerer både et udgangspunkt og et slutpunkt. Sådanne af verbet implicerede stedsudtryk kalder vi en dobbelt lokativ. Den udgør ét led, nemlig ét [adjekt] som er lokaliserende som andre [adjekter]. Den er kun speciel ved at rumme to syntagmer. Den væsentligste begrundelse for denne analyse på dansk er at bundne dobbelte lokativer i vid udstrækning kun kan forekomme ved verber, der alligevel skal markeres for [A_{lok}], f.eks. *sende*, og at den dobbelte lokativ kan placeres i forfeltet som andre led i den danske sætning.

I mine ører lyder det ikke korrekt at flytte både udgangspunktet og slutpunktet hen i forfeltet: ?**Fra dansk til fransk har Jens oversat en roman.*

Herslund og Sørensen har ret i at oversættelse (og flytning mv.) på én gang implicerer udgangspunkt og slutpunkt; og derfor kan man selvfølgelig, *pr. vedtagelse*, regne sådanne to syntagmer for ét adjekt. Det er den gruppe Hanne Korzen (2004:82f.) kalder *A sender B fra stedet X til stedet Y*.

Herslund og Sørensen (1982:74f) diskuterer også det mulige modeksempele *Per sendte pakken til Poul på hotellet* (som behandles i dette afsnit, ikke i 'A_{lok} med A_{indir}', fordi jeg regner *til Poul* for en *lokativisk* angivelse, ikke et *indirekte objekt*):

Den danske stedsbestemmelse kan ikke flyttes frem i forfeltet uden at blive scenisk (...) dette, plus det faktum at den omtalte stedsbestemmelse ikke er nødvendig, gør at vi vil afvise eksemplet som modeksempel. Der er snarere tale om en [fri tilføjelse] med et særligt tilknytningsforhold til enten [adjektet] alene eller til den sekundære prædikation mellem O og [adjektet]. Denne analyse styrkes af, at man på dansk anvender de statiske *henne/hjemme* foran stedsbestemmelsen, men ikke de retningsorienterede *hen/hjem*. Sidstnævnte adverbier kan derimod anvendes foran [adjekt], men ikke de statiske adverbier.

Dette sidste er direkte forkert hvis ikke definitionen af lokativisk adjekt laves om, jf. diskussionen ovenfor. Adjektteorien regner jo med A_{lok} i *Jeg fandt/opbevarer den nede i skuffen* (typen *A opbevarer B på stedet X*).

Hvad angår det første argument for ikke at regne stedsbestemmelsen for et A_{lok} (nemlig at den ikke kan flyttes frem i forfeltet uden at blive scenisk), synes det samme at gælde stedsbestemmelsen i typen *A opbevarer B på stedet X* når der ikke er noget semantisk til hinder for at *stedet X* både kan være scenisk og referere til B's placering: *Jeg [ringede og] fandt min kone i Rom* >> *I Rom fandt jeg min kone*, eller, jf. ovenfor: *Jeg fandt en tegnebog i skoven* >> *I skoven fandt jeg en tegnebog*.

Og at den statisk-lokativiske ikke-sceniske bestemmelse *på hotellet* ikke er 'nødvendig', kan jo heller ikke være et godt argument når vi kan danne en række perfekte og meningsfulde sætninger med et A_{lok} udeladt: *Jeg fandt den; Jeg fandt den til sidst; De fandt hende i godt humør*.

Derfor synes jeg at adjektteoriens afvisningen af eksemplet *Per sendte pakken til Poul på hotellet* baserer sig på en vedtagelse.

Endelig kan det bemærkes at vi kan danne *Per sendte pakken til Paris til ham*, hvor både *til Paris* og *til ham* angiver retning og står i forhold til *pakken*.

A_{lok} med A_{indir}

Da vi har A_{lok} til objekt i *Han lagde nøglerne på bordet*, kunne man mene at det samme måtte være tilfældet i *Han lagde nøglerne fra sig*, *Han lagde nøglerne tilbage* osv. Men hvis *tilbage* er A_{lok} til objekt i *Han lagde nøglerne tilbage*, hvad skal vi da gøre ved *tilbage* i *Han gav ham nøglerne tilbage*? Det ser jo ud til at *tilbage* også her står i et forhold til O.

Man kunne forestille sig at adjektteorien ville give en af tre forklaringer: 1) *tilbage* regnes for en fri lokativisk angivelse idet verbet *give* pr.

definition ikke har valens til A_{lok} . 2) Verbet *give* har overtaget valensen fra fx *lægge*, og *ham* impliceres derfor ikke, men er fri dativ. 3) Verbet skal forstås som ‘*tilbagegive*’ eller ‘*give-tilbage*’.

Herslund og Sørensen (1996b:150) skriver:

[In *Jeg gav ham frakken på*] we may in earlier works have suggested that *på* (...) is an A_{lok} (...) But since this would be a genuine violation of the above mentioned universal principle [at der kun må findes ét led af hver type i en sætning] (...) we now rather regard *på* as a kind of excorporated predicative element, or co-verb.

Forklaringen er altså enten a) at denne sætning før har udgjort en undtagelse ved at indeholde såvel et A_{lok} (*på*) som et A_{indir} (*ham*), eller b) at *ham* før ikke regnedes for et A_{indir} , dvs. forklaring 2 ovenfor. I Herslund og Sørensen 1996b er forklaringen ændret til 3.

Forklaring 3 kan imidlertid ikke bruges i *Jeg gav min datter et sjal over skuldrene*. Men måske skal vi sætte dette eksempel i forbindelse med hvad Herslund og Sørensen (1996b:150f.) videre skriver:

[In *Michael gav Finn et spark på låret*] we do in fact assume a difference in level (...): the inalienably possessed part A_{lok} , *på låret*, (...) subordinates the whole (the ‘possessor’), *Finn*, which only obtains its status as an A_{dat} as a consequence of its promotion, i.e. it is a derived clause, cf (...) the fact that the verb *spærke* in the synonymous sentence, *Michael sparkede Finn på låret* (...) does not have a valence for an A_{dat} .

Denne forklaring kan være svær nok at følge med i. Men den er en slags variant af 2 ovenfor, hvor dativen ikke regnes for fri, men for underordnet en ‘inalienably possessed part’ – jf. at Herslund og Sørensen (1990:34) taler om en ‘sprængning’ der giver possessiv dativ. Måske kunne forklaringen dække eksemplet *Jeg gav min datter et sjal over skuldrene*. Men den kan ikke bruges i fx *Jeg gav min datter en varm frakke oven på trøjen*. I hvert fald er *trøjen* ikke en ‘inalienably possessed part’ af *min datter*. Den er hverken ‘inalienably’ eller ‘part’ og måske ikke engang ‘possessed’. Men naturligvis står *trøjen*, i situationen, i et vist tilhørsforhold til *min datter*.

Endelig kan vi tage eksemplet *Han satte ham stolen for døren*. Den mest nærliggende forklaring fra adjektteorien må være at *ham*, vel pr. definition, ikke impliceres af verbet.

Det forekommer mig at flere af de netop anførte eksempler er en alvorlig udfordring mod adjektteoriens teoretiske grundlag om den gensidige udelukkelse A_{lok} - A_{indir} . Og jeg mener, jf. adjektteoriens efter min mening vaklende og vanskelige forklaringer på modeksemplerne under dette punkt, at adjektteorien her ikke bidrager med nogen syntaktisk erkendelse i nær samme udstrækning som den forvirrer, og derfor, pædagogisk set, er et klart tilbageskridt.

A_{lok} med $A_{præd}$

Det ser umiddelbart ud til at der til et S kun enten kan være et A_{lok} (som i fx *Bilen står på gaden*, *Bilen står nyvasket på gaden*) eller et $A_{præd}$ (*Bilen er nyvasket*, *Skoven står grøn*). For de passive konstruktioner henvises til diskussionen herefter med A_{lok} og $A_{præd}$ i forhold til et O.

A_{lok} med $A_{præd}$ med begge adjekter til objektet har vi i eksemplet *Hun spillede hende helt fri inde på midten*.¹⁵ Det må være uomtvisteligt at *fri* er fast objektsprædikatív (i hvert fald ifølge mine foreslåede opdelingskriterier) – konstruktionen er jo resultatív, for *spille fri* betyder noget i retning af *via en aflevering bringe en medspiller fri* (dvs. i *fri position*). Jeg formoder at *inde på midten*, der ikke er ‘nødvendigt’, ifølge adjektteorien – jeg synes vi må sige *pr. definition* – skal regnes for en *fri* tilføjelse.

Jeg finder ikke at adjektteorien kan henvise til at verbet ikke skulle implicere denne lokativiske angivelse. Thi *spille*, i betydningen *aflevere bolden til*, lader da forstå at *den man spiller*, altså O, netop befinder sig et sted – hvor S ikke er – ligesom det kan være tilfældet ved verbet *finde*.¹⁶ Vi står med den problemstilling der ovenfor allerede er antydet med eksemplet *Jeg [ringede til hende og] gjorde hende glad nede i Rom*. Adjektteorien virker efter min mening direkte forvirrende når det gælder disse eksempler.

Der er flere mulige eksempler med *fast* objektsprædikatív i kombination med en lokatív der alene angiver objektets placering, jf. sidste eksempel, hvor der er *frit* objektsprædikatív:

Eleven gjorde læreren pinlig ved tavlen; Med deres medbragte vandpistoler sprøjtede fansene ham gennemvåd oppe på scenen; Jeg finder hende charmerende på en scene; Jeg [prøvede at få fat i hende pr. telefon og] fandt hende til sidst fuld (af livsglæde) nede i Rom.

A_{indir} med A_{præd}

I lighed med eksempler fra afsnittet ‘A_{lok} med A_{indir}’ (*Jeg gav min datter et sjal over skuldrene, Jeg gav min datter en varm frakke oven på trøjen, Han satte ham stolen for døren*) kan vi give adskillige eksempler hvor et indirekte objekt optræder sammen med et A_{præd} til objektet, fx *Han gjorde ham livet surt*.

Adjektteorien må formodes at mene enten 1) at når der er A_{præd} (hvad der uomtvisteligt er) kan verbet *gøre* – igen vel pr. definition – ikke også implicere et A_{indir}, eller 2) at vi her har at *gøre* med en possessiv dativ (jf. *hans liv*), der ved ‘sprængning’ (jf. ovenfor) har skubbet sig ud fra O.

I eksempler som *Han gjorde ham helvedet hedt* eller *Han gjorde ham sagen klar* kan forklaringen med possessiv dativ ikke bruges. Jeg kan derfor ikke få øje på anden begrundelse for afvisning af disse modeksempler end at det beror på en vedtagelse, nemlig at *gøre*, hvis det har A_{præd}, ikke også kan have et A_{indir}.

Angående et A_{præd} til subjektet i evt. kombination med A_{indir} kan vi notere os at man på dansk godt kan indsætte et indirekte objekt hvor vi har A_{præd} til subjektet: *Hun er mig en letlevende dame*.

Herslund (2002:29) ser problemet således: »Et eksempel som *Elle lui semble fidèle* udviser samme tvetydighed som den danske ækvivalent *Hun synes ham tro*, dvs. at betydningen enten er *Hun synes tro mod ham* eller *Hun forekommer ham (at være) tro (mod et eller andet)*«. I den første læsning, påpeger Herslund (ibid. 29), er dativen udløst af adjektivets valens (*tro + mod/over for – nogen*) og står underordnet dette adjektiv.

Det betyder at vi – ifølge adjektteorien, men i øvrigt også ellers – i et eksempel som *Hun er ham jo utro* (der vist ikke er tvetydigt) i analysen fx 1) kunne regne *ham + utro*, uanset at de to ord står adskilt, for fast subjektsprædikativ, i adjektteorien altså kaldet A_{præd} til subjekt, eller 2) kunne tildele *ham* funktion på sætningsniveau, men gøre opmærksom på at det er udløst af *utro*.

Hanne Korzen (2004:99) må forstås at holde sig til løsning 1: »Når DAT¹⁷ er underordnet et adjektiv, er der ikke længere tale om et sætningsled på første niveau«.

Men det er nu ikke altid at der er et så tydeligt skel som i *Hun synes ham tro*. Betyder *Han er hende en god søn* snarere *Han er en for hende god søn* eller *Ifølge hende er han en god søn?* og er der egentlig nogen af-

gørende forskel? Desuden synes de to typer dativer i de fleste tilfælde at udelukke hinanden på dansk:¹⁸ ?**Hun er mig ham en god kone*, hvilket tyder på at de (ved netop at optage en ret bestemt, ens, plads i sætningsopbygningen) deler syntaktiske egenskaber. Det taler for løsning 2.

Jeg ville derfor i analysen af *Han er hende en god søn* i første omgang slå fast at *hende* er et indirekte objekt i forhold til verbet. I næste omgang kunne man se på hvor godt det kunne undværes, og bemærke at adjektivet *god* har et stort ansvar for tilstedeværelsen af dette indirekte objekt.

Den fortolkning af *Hun synes ham tro* hvor *ham* er underordnet *tro* [*Hun synes tro mod ham*], finder Herslund (2002:29), der opererer med en skarp distinktion mellem de to fortolkninger, helt uproblematisk. Herslund (ibid. 29) fortsætter:

Men der er et problem med den anden læsning [*Hun forekommer ham (at være) tro (mod et eller andet)*], for *sembler* [*synes, forekomme*] skal jo ikke lige pludselig kunne tage to adjekter, et A_{dat} og et $A_{\text{præd}}$. Da det nok er vanskeligt med overbevisning at hævde at *lui* [*ham*] så er en fri dativ [*i Elle lui semble fidèle, Hun synes ham (at være) tro (mod et eller andet)*] – den eneste mulighed der er tilbage i vores analyse – bliver man nødt til at tage eksempler som dette alvorligt.

Herslund (ibid. 30) påpeger at i *Elle lui semble bête* [*Hun synes/forekommer ham dum*] er $A_{\text{præd}}$ et »monovalent adjektiv«; altså uden valens til dativ. Herslund (ibid. 30) giver så denne forklaring:

Verber som *sembler* [*synes, forekomme*] karakteriseres ofte som 'løfteverber', dvs. at de som subjekt kan tage subjektet fra en underordnet prædikation:

x *sembler* {elle + *fidèle*} → elle *sembler* {*fidèle*}
 [forekommer x {hun + *tro*} → hun forekommer {*tro*}]

Når subjektet fra den underordnede (sekundære) prædikation løftes op som subjekt for *sembler*, kan prædikatet *fidèle* smelte sammen med *sembler* til et komplekst prædikat som analysen af de prædikative adjekter jo nu foreskriver det. Herved åbnes der en plads for endnu et adjekt, denne gang et dativisk:

$$S + \{sembler_{Pr\ddot{a}dikat} - (A_{Pr\ddot{a}d})_{Co-pr\ddot{a}dikat}\} - A_{dat}$$

Og derved opstår disse tilsyneladende modeksempler mod adjekt-analysen, men den foreslåede revision ser ud til at kunne håndtere dem.

Denne Herslunds forklaring forekommer mig temmelig vanskelig. Pædagogisk er den næppe særlig anvendelig. Teoretisk betyder den, så vidt jeg kan se, hvis vi betragter sætningerne *Hun synes mig noget dum* og *Hun er mig noget dum*, enten

1) at der regnes med helt forskellige strukturer i de to sætninger; thi første sætning analyseres med udgangspunkt i *Det synes mig at hun er noget dum*, mens den anden ikke kan siges at have udgangspunktet **Det er mig at hun er noget dum*; eller

2) at sætningen *Hun er mig noget dum* anses for at være en transformation af **Det er mig at hun er noget dum* (eller lignende). Og så bliver også verbet *være* et 'løfteverbum'.

Ingen af delene virker efter min mening særlig overbevisende.

6 Konklusion

Adjektteorien siger at der på dansk, fransk og flere andre sprog udelukkende findes følgende fire strukturer: Si-V, Si-V-O, Si-V-A og S-V-O-A. *Adjektet*, A, dækker over flere typer fra den traditionelle terminologi: *fast subjekts-* hhv. *objektsprædikat*, *fast tilknyttet præpositionssyntagma*, *fast indirekte objekt* og *fast stedsangivelse*, som, hedder det, gensidigt udelukker hinanden. Adjektet står i forhold til sætningens *fundamentale argument*, dvs. et O eller et Si, og udtrykker kanonisk *locus*. Med adjektteoriens beskrivelse af verbernes valens skulle man kunne forudsige sætningers struktur, og adjektteorien skulle på den baggrund være både en teoretisk og pædagogisk landvinding.

Adjektteorien insisterer på at der er et skarpt skel mellem på den ene side valensled, dvs. S, O og A, og på den anden side frie tilføjelser.

Jeg finder at det er problematisk i alle aspekter af teorien. Valensled kan nemlig være til stede alene 'strukturelt', dvs. de 'impliceres af verbets leksikalske beskrivelse' uden at det udtrykkes eksplicit i sætningen. Omvendt kan udtryk omkring verbet, sætningsled, i en række tilfælde sy-

nes at impliceres af verbet, men de kan ikke regnes for valensled fordi der ifølge teorien ikke er plads til flere.

I sådanne tilfælde henviser adjektteorien bl.a. til at det pågældende led ikke er 'nødvendigt'. Men dette kriterium rammer dybt ned i kategorien *valensled*, idet disse som nævnt også kan undværes i mange tilfælde. Herved kommer teoriens fundament efter min mening til at fremstå cirkulært: Der er ikke flere led omkring verbalet simpelthen fordi alene det syntaktisk mest prominente led¹⁹ efter subjektet og et evt. objekt pr. definition kan være adjekt.

Adjektteorien mener det er en pædagogisk fordel i første omgang at undersøge om verbet har, eller ikke har, adjekt, for så herpå at rubricere et evt. sådant i en undergruppe. Men det er alligevel meningen at man skal mærke sig *hvilken type* adjekt det pågældende verbum forbindes med. Derved skal man altså ikke alene holde styr på de traditionelle begreber som *indirekte objekt*, *fast subjektsprædikativ* osv., men tillige kategorien *adjekt*. Man må derfor kræve at denne mellemregning over adjektet ikke er problematisk. Men det er den. Det er aldeles uklart hvornår der er adjekt.

En anden mellemregning som virker forstyrrende, er identifikationen af det såkaldte *fundamentale argument*, altså et S_i eller O, som adjektet står i forhold til.

I en række tilfælde er det ikke klart hvad der skal forstås som det fundamentale argument i en forhåndenværende sætning uden udtrykt objekt, fx *Peter spiser* eller *Peter skriver*. Det er muligvis for at sætte stedsangivelserne i fx *Spis på tallerknen, ikke på bordet!* eller *Peter skriver på væggen* i forbindelse med (det udtrykte) objekt (jf. *spiser i køknet*, *skriver på sit værelse*). Men det er helt uproblematisk for mennesker (men ikke for en maskine til automatisk oversættelse) at slå det fast ad semantisk vej. Og skulle der være tvetydighed, kan vi alligevel ikke afklares gennem adjektteorien, for valenskriterierne hidrører jo fra semantikken.

Når det gælder underkategorierne under adjektet (A_{indir}, A_{præd}, A_{præp}, A_{lok}) følger problemet med:

A_{indir}: I sætningen *Tag mig lige et viskestykke!* eller *Smører du mig ikke en mad?* afkræves vi af adjektteorien det fundamentale spørgsmål om *mig* er adjekt (A_{indir}). Hvis vi ikke afkræves dette spørgsmål, synes der ingen grund til at indføre begrebet. Under alle omstændigheder finder jeg det er en teoretisk og pædagogisk omvej.

A_{præd}: Det samme gælder i en række tilfælde med fx objektsprædikativer der er på grænsen mellem fast og frit, hvor adjektteorien insisterer på i første omgang at slå fast om der er adjekt eller ej, uden at vi har andet at holde os til end adjektteoriens overordnede definitioner.

A_{præp}: Kategorien *fast tilknyttet præpositionssyntagma* er vist hverken lettere eller vanskeligere at have med at gøre i adjektteorien end i den traditionelle analyse.

A_{lok}: Angående kategorien *adjekt som stedsangivelse* synes afgrænsningen mellem adjekt og fri tilføjelse sat efter andre kriterier end for prædikativer. Stedsangivelse regnes lettere for adjekt: Der er adjekt i *De fandt hende i grøften*, frit objektsprædikativer i *De fandt hende forslået*.

Det betyder på ny at jo bedre adjektteorien definerer for at skelne mellem kategorier, desto tydeligere bliver det at der er tale om en *vedtagelse*.

I den ikke-resultative konstruktion *Hun fandt hende helt fri inde på midten* regnes *inde på midten* for adjekt. I den resultative konstruktion, hvor der altså er A_{præd}, *Hun spillede hende helt fri inde på midten*, hedder det sig at *inde på midten* nu er en fri tilføjelse.

Som jeg ser problemet for adjektteorien, søger den med tests, kriterier og udtryk som ‘placeringsverbum’, ‘impliceres af verbets betydning’ eller ‘er nødvendig’ at indkredse forskellen på adjekt og fri tilføjelse. Men det er ikke muligt både at udelukke stedsangivelserne i *Hun spillede hende helt fri inde på midten* og samtidig inddrage stedsangivelserne i konstruktioner som *Hun fandt hende helt fri inde på midten* – vel at mærke ikke uden at det bliver tydeligt at det drejer sig om en *vedtagelse*. En sådan kunne måske lyde omtrent således:

‘Når forbindelsens væsentligste semantiske funktion i en transitiv konstruktion ikke er at angive objektets tilstand, egenskab eller navn²⁰ (dvs. A_{præd}), ikke at sætte objektet i forbindelse med en ny entitet (dvs. A_{indir}) og ikke at sætte objektet i forbindelse med et ikke-lokativisk udtryk der i forhold til verbet har fast præpositionsvalg (dvs. A_{præp}), er et (evt. uudtrykt) selvstændigt sætningsled i form af en stedsangivelse der gælder objektet, men ikke nødvendigvis subjektet, pr. definition det syntaktisk mest prominente led i tilknytning til verbalet efter subjektet og objektet; altså A_{lok}.’

For de forskellige typer underkategorier af adjekt har jeg gennemgået de vigtigste kombinationer. I mange tilfælde beror den angivelige gensidige udelukkelse på *vedtagelse*.

De glidende overgange mellem typer af underkategorier er også diskuteret. Den traditionelle analyse kan ikke umiddelbart forklare eksempler som *Han var rask, oppe og i god bedring*, hvor fast subjektsprædikatív sideordnes med en lokativisk angivelse. Adjektteorien kan i første omgang sige at der er tale om adjekt, og vil skelne i næste omgang. Men adjektteorien kan lige så dårligt forklare alternationen *Han bor her* >< *Han bor godt*, hvor et adjekt alternerer med et mådesadverbial.

Det er klart at kortlægning af verbers valenser er væsentlig, ikke mindst når det fx gælder forsøg på at lave elektroniske ordbøger til automatisk oversættelse.

Verbernes valenser forekommer imidlertid at være en meget u håndterlig størrelse – eller som Herslund og Sørensen (1990:13) selv udtrykker det: »skellet mellem valensled og frie tilføjelser er et af de endnu uløste problemer for valensgrammatikken, til trods for at det er det første og fundamentale spørgsmål, for uden denne skelnen synes hele valensbegrebet at skride«.

Det kan måske ved første øjekast se ud som om at verbet *give* må have valens til S, O og en modtager (IO, DAT, A_{indir} eller hvad det skal hedde), jf. en sætning som *Jens giver* [underforstået *kort til alle spillerne*]. Men i følgende eksempler synes det mindre overbevisende at fastholde ideen om et tredje valensled: *Han giver spanskundervisning, De giver en stor koncert i morgen, Det her giver store problemer, Den byge kommer til at give meget vand, To og to giver fire*.

Det er, som vist, i mange tilfælde heller ikke klart – selv ikke for adjektteoriens grammatikere – hvornår vi skal regne med et obligatorisk, men uudtrykt, objekt: *Peter spiser*. Og der kan gives mange flere eksempler herpå, fx: *FCK har reduceret/udlignet, Peter læser/skriver/forstyrrer/spiller/leger osv.*

Derfor bliver et forsøg på konsekvent afsæt i verbernes valens en hæmsko i den syntaktiske erkendelse – det gælder både på det teoretiske og pædagogiske niveau.

I øvrigt vil en valensbeskrivelse, hvis grundlag jo er syntaktisk-semantisk, sige god for en sætning som *H.C. Andersen fødtes*; eller: *H.C. Andersen levede*. Som det fremgår, fordrer den kommunikative situation i mange tilfælde yderligere oplysninger, fx: *Han fødtes fattig* eller *Han fødtes i Odense* og *Han levede i det 19. århundrede* eller *Han levede lykkeligt*. Disse 'yderligere oplysninger' er altså, kommunikativt set, ganske

‘nødvendige’, men de indfanges ikke af en valensbeskrivelse.²¹ Begrebet ‘kommunikativ dynamik’²² kan derfor i en række tilfælde give et vigtigt supplement til den syntaktiske analyse.

Slutteligt vil jeg godt medgive at sproget (dansk, fransk m.fl.) på en vis måde kan siges at fungere med adjekt. Men heri ligger der, efter min bedste overbevisning, alene en betegnelse for det syntaktisk mest prominente led (som ‘impliceres af verbets leksikalske beskrivelse’ og ‘indgår i en relation med et prædikat’)²³ omkring verbalet efter subjektet og et evt. objekt.

Litteratur

- Diderichsen, Paul: *Elementær Dansk Grammatik*. 2. udg., København 1957.
- Dregsted-Nielsen, Claus: *Prædikativer på spansk*. Cand.mag.-speciale, Københavns Universitet 2003.
- Dregsted-Nielsen, Claus: Prædikativer – mest på spansk, i: *Sprint* 2004/2, s. 54-79. København.
- Herslund, Michael: On Valence and Grammatical Relations, i: Finn Sørensen (red.): *Valency. Three Studies on the Linking Power of Verbs*, s. 3-34. København 1988.
- Herslund, Michael: Valence et relations grammaticales, i: *Linguistica* XXXIV, 1, s. 109-117. Ljubljana 1994.
- Herslund, Michael: Valens og grammatisk relationer, i: Per Durst-Andersen & Jens Nørgård-Sørensen (red.): *Ny forskning i Grammatik. SHF, Fællespublikation 2*, s. 48-72. Odense 1995.
- Herslund, Michael (red.): *Det franske sprog. Kapitel III. Valens og transitivitet* (Foreløbig version, juli). Undervisningsmateriale fra Handelshøjskolen København 1996.
- Herslund, Michael: Adjektet – 20 år efter, i: Irène Baron et alii (red.): *Lingvistiske essays til minde om Finn Sørensen. Copenhagen Studies in Language* 28, s. 17-33. København 2002.
- Herslund, Michael & Finn Sørensen: Syntaks og Leksikologi. Indledning til en valensgrammatisk analyse af fransk og dansk, i: *Saml* 9, s. 33-82. IAAS, Københavns Universitet 1982.
- Herslund, Michael & Finn Sørensen: *De franske verber. En valens-grammatisk fremstilling II. Klassifikation af verberne*. Handelshøjskolen i København 1987.
- Herslund, Michael & Finn Sørensen: *De franske verber. En valens-grammatisk fremstilling I. Verbernes syntaks*. 2. udg., Handelshøjskolen i København 1990.
- Herslund, Michael & Finn Sørensen: Introduction, i: Niels Davidsen-Nielsen

- (red.): *Sentence Analysis, Valency, and the Concept of Adject. Copenhagen Studies in Language* 19, s. 9-13. København 1996 (a).
- Herslund, Michael & Finn Sørensen: Discussion, i: Niels Davidsen-Nielsen (red.): *Sentence Analysis, Valency, and the Concept of Adject. Copenhagen Studies in Language* 19, s. 143-157. København 1996 (b).
- Korzen, Hanne: Se storken på cykel, 1, i: *Sprint* 1998/2, s. 11-32. Handelshøjskolen i København 1998.
- Korzen, Hanne (red.): *Det Franske Sprog. Introduktion til semantiske og syntaktiske strukturer på fransk og dansk*. Handelshøjskolen i København 2004.
- Schøsler, Lene: Cheese and/or dessert?, i: Niels Davidsen-Nielsen (red.): *Sentence Analysis, Valency, and the Concept of Adject. Copenhagen Studies in Language* 19, s. 15-49. København 1996.

Noter

1. Da dansk ikke som bl.a. fransk har nogen dativmarkering, foretrækker jeg at erstatte termen *dativobjekt* med *indirekte objekt*. I nogle tilfælde anfører jeg citater der anvender termen *dativ*, og i diskussion hermed bruger jeg da også *dativ*.
2. Adjekt forkortes undertiden A. Med A_{loc} og A_{præd} betegnes hhv. *fast stedsangivelse* og *fast enten subjekts- eller objektsprædikat*. Man træffer ligeledes A_{dat}, der angiver *fast indirekte objekt*. A_{neu} benyttes om *fast tilknyttet præpositionssyntagme*. De to sidste vil jeg, jf. min terminologi, betegne med hhv. A_{indir} og A_{præp}; og jeg skriver A_{lok}, ikke A_{loc}. Hanne Korzen 2004 bruger LOK, SP hhv. OP (subjekts- hhv. objektsprædikat), DAT og PO (præpositionalobjekt).
3. *Jeg sendte hende pakken* → *Pakken er hos hende*, ikke ulig forholdet i *Jeg sendte pakken til Paris* → *Pakken er i Paris*. Det gælder også når der er tale om fjernelse: *Hun frarøvede ham en blyant* → *Blyanten er ikke hos ham*.
4. Jf.: *Han kom til Paris* → *Han 'være' i Paris*: *Han kom til skade* → *Han 'være' 'hvor der er en skade'*.
5. Det er Lene Schøsler (1996:26) der påpeger at »*Peter kom til skade* (...) is not equal to *Peter VÆRE til skade*«. Vistnok med reference bl.a. hertil replicerer Herslund og Sørensen (1996b:147): »As for [Lene Schøsler]'s criticism of our use of paraphrases with BE and HAVE (...) it can only be seen as a bad-humoured, parodical rendering of our proposals«.
6. Således er der ikke fast subjektsprædikat i fx *Bilen står nyvasket på gaden*, hvor det er forbindelsens væsentligste semantiske funktion at angive *hvor* subjektet befinder sig.
7. Til et eksempel som *bilen kørte tør*, kunne man anføre at *køre tør* er en fast forbindelse, med bl.a. det argument at *tør* aldrig bør stå i pluralis (*tørre*). Dels er jeg ikke overbevist om at analysen 'fast subjektsprædikat' af den grund skal fravælges (jeg mener at også *klar* må være fast subjektsprædikat i *Vi er klar*; *Vi er helt klar*), dels finder jeg også fx følgende sætning grammatisk i orden: *Alle bilerne var lige ved at køre tørre for benzin*.

8. Hanne Korzen (1998:15) forklarer *afledt valens* således: »det forhold, at et givet verbum overtager valensskemaet fra et andet verbum, som det er semantisk beslægtet med, sådan at det kan kombineres med argumenter, der ikke oprindeligt impliceredes af deres leksikalske beskrivelse«.
9. I forbindelse med diskussionen om det adjektteorien betegner A_{loc} , bruger jeg udtrykkene *lokativangivelse*, *lokativisk angivelse* og *lokativ* synonymt med det jeg hidtil har kaldt *stedsangivelse*.
10. Frit efter Herslund og Sørensen 1982:55, 69 og 71, Herslund og Sørensen 1990:50 og 78 og Korzen 2004:50.
11. Prædikativet *forslået* går fra frit objektsprædikativ til frit subjektsprædikativ. I de tilfælde med lokativangivelse der modsvarer de konstruktioner hvor jeg regner med fast objektsprædikativ, gælder det jo at A_{lok} til objektet ved passiv vending går over i A_{lok} til subjektet: *Jeg smider ham ud på gaden* → *Han smides ud på gaden*; *Han sender pakken tilbage til ham* → *Pakken sendes tilbage til ham*; *Han dømmes den ude* → *Den dømmes ude*; *Jeg ønsker ham tilbage* → *Han ønskes tilbage* osv.
12. Ville der fx skulle skelnes mellem *Jeg har sat bogen op på øverste hylde* og *Jeg har sat bogen oppe på øverste hylde*?
13. Hanne Korzen 2004:104 regner med A_{prep} ved *traduire*, *oversætte*; Herslund og Sørensen 1982 siger der er A_{lok} .
14. Herslund og Sørensen 1982 regner jo, modsat Korzen 2004:104, med A_{lok} og ikke A_{prep} ved *traduire*, *oversætte*.
15. Jeg skriver *helt fri* for at det ikke skal kunne anføres at *spille fri* udgør en helhed således at *fri* derved ikke skulle kunne regnes for objektsprædikativ. Uden at jeg anser det for afgørende for analysen om *fri* kan komme i pluralis (jf. diskussionen i note 7), tror jeg nu heller ikke det er udelukket at *fri* kan blive til *frie* i denne konstruktion: *Igen og igen spiller de deres fløje helt frie på ydersiden af modstandernes forsvar*.
16. I den aktuelle terminologi (fodbold, håndbold...) bruger man også *finde* i næsten samme betydning som *spille*: *Han fandt ham fri inde foran mål*. Men denne konstruktion er ikke resultativ. Medspilleren (O) er fri inden S finder ham.
17. Sic! Betegnelsen DAT bruger Korzen 2004 ellers kun om det af verbets valenser bestemte objekt i dativ, A_{indir} .
18. To angivelige dativer *kan* findes sammen, nemlig ved en stivnet etisk dativ koreferent med subjektet: *Han er sig sit ansvar bevidst*.
19. 'Syntaktisk prominens' skal forstås som grad af syntaktisk nødvendighed; eksempelvis må subjektet anses for det syntaktisk mest prominente led omkring verbalet.
20. Jf. Diderichsen 1957:176.
21. Hvis adjektteorien mener at der i eksemplet *H.C. Andersen fødtes* mangler et adjekt, må vi i konsekvens enten stadig efterlyse dette adjekt i *Han fødtes fattig* eller regne *fattig* for adjekt – og altså fast subjektsprædikativ. Jeg mener det er frit subjektsprædikativ. Tilsvarende, hvis adjektteorien mener at der i eksemplet *H.C. Andersen levede* mangler adjekt, må vi i konsekvens heraf enten stadig efterlyse dette adjekt i *Han levede lykkeligt* eller regne *lykkeligt* for adjekt – og det er så noget helt nyt at et mådesadverbial skal være adjekt.

22. Ideen om 'høj kommunikativ dynamik' må ikke forveksles med ideen om 'syntaktisk prominens'. Begrebet 'kommunikativ dynamik' gælder kommunikationssituationen og har at gøre med hvor vigtig en del af afsenderens budskab et givent led er. Det syntaktisk mest prominente led omkring verbalet, subjektet, har fx ofte ringe kommunikativ dynamik (fordi det ikke indeholder ny information). Omvendt kan et – syntaktisk set ikke påkrævet – frit prædikat have meget høj kommunikativ dynamik da det kan indeholde afsenderens væsentligste budskab: *Hun kom fuld hjem*.
23. Herslund og Sørensen (1990:9f.).